

AUTENTICITATEA ȘI SEMNIFICAȚIA UNEI SĂBII A LUI TUDOR VLADIMIRESCU

C. CĂZĂNIȘTEANU

Mărturiile materiale rămase din timpul mișcării revoluționare de la 1821 și de la conducătorul ei au reținut doar sporadic atenția specialiștilor. Despre unele — cum ar fi steagul mișcării — s-au scris numeroase pagini, despre altele — nu mai puțin pline de interes — s-au făcut numai fugare consemnări. Aproape toate păstrează caracterul unor simple prezentări, de factură descriptivă, prin care nu s-au descifrat rosturile și semnificațiile cuprinse incontestabil de obiectele avute în vedere. Poate și de aceea credem că readucerea în discuție a apartenenței săbiiilor atribuite lui Tudor Vladimirescu nu ar fi lipsită de interes.

După știința noastră, cea dintâi informație despre existența vreunei săbii aparținând lui Tudor Vladimirescu datează din 1872¹. La începutul aceluși an, în mai multe numere din luna ianuarie a ziarului „Românul”, a apărut un anunț prin care C. A. Rosetti făcea cunoscut că din pricina unor „diverse împrejurări” se vedea silit să renunțe la o „*avere îndoițoasă*” pentru el. „*Averea*” o constituia sabia lui Tudor primită — după propria-i mărturisire — cu tot fastul, de la Ion Văcărescu².

Imediat, C. D. Aricescu, într-o intervenție publicată de „Columna lui Traian”³, după o sumară descriere a prețiosului vestigiu, își manifesta neîncrederea față de autenticitatea lui. De unde decurgeau rezervele sale? În primul rînd de la impresia — eronată totuși — că la noi nu s-ar fi practicat obiceiul gravării pe arme a numelui deținătorului. Mai apoi, de la presupunția că Tudor nu a putut să dispună ca stema țării și inițialele sale să figureze pe sabie deoarece răstimpul cit s-a găsit în capitala Țării Românești — cînd ar fi urmat să aibă loc o asemenea operațiune — a fost prea scurt în raport cu multiplele probleme ce a trebuit să le rezolve, și ca atare nu ar fi găsit răgazul necesar. În fine, că aplicarea lor pe lama sabiei ar fi presupus din partea acestuia, „*aspirațiuni la tron*” ceea ce, după Aricescu, contraveneau convingerilor conducătorului mișcării.

Curînd îl avea să aducă noi dovezi în sprijinul părerii sale. Astfel, o notiță nesemnată apărută două numere mai tîrziu în „Columna lui Traian” sesiza că, într-un articol privitor la sabia lui Tudor Vladimirescu trimis redacției de cineva din Oltenia, se aducea precizarea „*că martiriul român de la 1821 nu subscria niciodată în tot mersul scurtului său regim decît numai Tudor iar nu Vladimirescu*”⁴. Vom vedea în ce măsură afirmația corespunde realității. Atunci însă, considerată argument decisiv, amintita afirmație a fost luată drept bună, însușită și comparată cu alte cîteva cazuri similare culese din acte publice sau private, de unde încheierea neîndoielnică: „*sabia în chestiune nu poate fi a lui Tudor, căci ar fi pus să se încrusteze și pe dînsa, ca pe toate actele sale din acel timp, simplu numele său de botoz*”⁵. Și o ultimă dovadă din această serie: tăcerea suspectă a lui C. A. Rosetti⁶ față de îndoielile exprimate.

La un an și mai bine, același C. D. Aricescu, interesat îndeaproape de diversele aspecte ale mișcării, intrase în posesia unei știri ce se vroia într-adevăr fără replică. Declarația lui Gheorghe Căcalețeanu, fiul lui Ianachi Căcalețeanu, comandantul artileriei lui Tudor⁷, și unul din fideliile acestuia, potrivit căreia el era stăpînul adevăratei săbii pe care o purtase fostul comandant de panduri în ultimii ani ai vieții⁸. Informația transmisă inițial de către Mihail Ștefescu avea să fie confirmată ulterior de însuși Gh. Căcalețeanu. În preambulul scrisorii adresate ministrului instrucțiunii publice, în septembrie 1873, prin care se oferea să doneze Muzeului Național stindardul mișcării, Gh. Căcalețeanu făcea și un scurt istoric al tuturor obiectelor ce deținea în legătură cu evenimentele din 1821. Iată ce spunea el: „*Repausatul tatăl meu, maior Ion Căcalețeanu, a fost șeful*

¹ „Românul”, Buc., XVI, din 2–4 ianuarie 1872, p. 3.

² *Ibidem*, din 5, 6, 11, 12, 14 și 18 ianuarie 1872, p. 3.

³ „Columna lui Traian”, Buc., III, nr. 6, din 7 februarie 1872, p. 45.

⁴ *Ibidem*, Buc., nr. 8, din 21 februarie 1872, p. 63.

⁵ *Ibidem*, nr. 9, din 28 februarie 1872, p. 70.

⁶ *Ibidem*, nr. 8, din 21 februarie 1872, p. 63.

⁷ Stăpînul moșiei din Timburești, plasa Jiului de Jos și probabil participant la războiul din 1806–1812 alături de Tudor. (cf. I. Nencuș, *Lista cu numele pandurilor și călășimilor lor care au participat la războiul sub conducerea lui Tudor Vladimirescu...*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. I, Buc., 1957, p. 398).

⁸ „Columna lui Traian”, Buc., IV, nr. 9, din iulie 1873, p. 172–173.

tonarilor sub Tudor Vladimirescu. Când a fost Tudor prins și dus la Ipsilanti, mi-a spus tatăl meu că, la plecarea sa, între altele, i-a încredințat o sabie, inelul său din deget și i-a recomandat d-a păstra cel dintâi stindardul pe care l-a ridicat dinșul, când s-a pus în capul mișcării din 1821¹⁸. Și dacă stindardul, amenințat de degradare, îl dăruia statului spre a i se asigura condiții corespunzătoare de conservare, celelalte obiecte le păstra asupra lui, punându-le oricând la dispoziția autorităților pentru cercetare. Dar ciudat, de-a lungul a zeci de ani nu s-a găsit nimeni care să manifeste o atare curiozitate, iar până astăzi nu se cunoaște decît o unică descriere a pretinsei arme¹⁹, redactată în vara anului 1873.

Reluînd chestiunea în „Istoria revoluțiunii române de la 1821”, C. D. Aricescu își menținea vechea poziție. Declarația lui Gh. Căcașeanu și „marca princiării” de pe lamă demonstrau pentru el, fără puțință de tăgadă, că sabia aflată în proprietatea lui C. A. Rosetti nu putuse să aparțină luptătorului oltean²⁰. De fapt, cu această nouă reafirmare a mai vechii sale credințe disputa propriu-zisă a luat sfîrșit, chiar dacă îndoielele și retractările veniseră dintr-o singură parte, și nu întimplător poate, din cea mai puțin îndreptățită. Rămînea viitorului — cum spunea plin de speranță C. D. Aricescu — să lămurească „dacă Tudor a avut două săbii în timpul mișcării sau numai una singură; și dacă sabia care fusese în posesiunea d-lui C. A. Rosetti este tot așa de autentică ca și aceia ce o posedă d. locotenent Căcașeanu”.

Pînă acum nimeni nu a căutat o explicație sau lămurire a unei probleme aparent lipsită de vreun interes major. Este ceea ce ne vom strădui să încercăm noi. Ni se pare, așadar, necesar să examinăm soarta celor „două” săbii după 1874, data la care ne-am oprit cu reconstituirea faptelor.

C. A. Rosetti a donat-o pe a sa în 1880 Muzeului Național, primind în schimb o caldă mulțumire din partea lui B. Boerescu, titularul de la Ministerul Instrucțiunii Publice²¹. Aceasta a reprezentat, într-un fel, și un prim certificat de autenticitate. Ajunsă ulterior la Muzeul Național de Antichități, trece din 1938 în patrimoniul Muzeului Militar Național unde a rămas pînă astăzi.

Gh. Căcașeanu și descendenții săi au ținut sabia permanent asupra lor, ca pe o relictă, în care vedeau îngemănarea simbolului național cu amintirea familială, cum le plăcea să spună. O împrejurare nenorocită avea însă să ducă la pierderea ei fără urmă. Ocupanții germani au confiscat-o împreună cu alte lucruri în primul război mondial²².

Așadar reluînd cele relatate de către istoricul și arhivistul C. D. Aricescu în deceniul opt al secolului trecut, sau admitem existența concomitentă a două săbii ale lui Tudor Vladimirescu, din care una s-a pierdut iremediabil în împrejurările descrise, sau numai a uneia din ele, cealaltă fiind o contrafacere. Iar în această ultimă ipoteză care din cele două este falsul, sau, altfel spus, care a aparținut cu adevărat conducătorului mișcării?

Cercetarea izvoarelor și a diferitelor surse și confruntarea lor, ne-au condus la convingerea că de la Tudor nu ni s-a transmis decît o singură sabie. Anume aceea al cărei ultim proprietar a fost C. A. Rosetti și care actualmente se află expusă într-una din sălile Muzeului Militar Central²³. Cealaltă, a familiei Căcașeanu, care-și revendica, după cum am văzut, așa de insistent înțitiatea, nici nu a existat măcar. Dar să ne explicăm.

Ceea ce izbește din capul locului este asemănarea pînă la identitate a înfățișării celor două arme. În afara stemei țării și a inițialelor conducătorului mișcării, între cele două săbii par a nu fi fost deosebiri sesizabile. Or, presupunînd că Tudor Vladimirescu a avut totuși două săbii, este greu de crezut ca ele să fi fost aioda. De altfel C. D. Aricescu a făcut prezentarea săbiei din colecția Căcașeanu fără să aibă obiectul la îndemînă. S-a slujit de relatarea pe care avocatul Mihail Stătescu din Craiova a cules-o la rîndu-i de la Gh. Căcașeanu²⁴ și după ce Aricescu publicase descrierea săbiei lui Tudor pe care C. A. Rosetti intenționa să o valorifice.

La fel de simptomatică pare și împrejurarea că dacă, de pildă, despre steagul mișcării, asupra originalității căruia a existat dintotdeauna un consens unanim, au scris foarte mulți, controversatele săbii, în afară de C. D. Aricescu, nu au mai reținut atenția nimănui. Steagul, prin donarea sa statului în 1882, a fost pus la dispoziția tuturor celor dornici să-l cerceteze, pe cînd una din săbiile cu care ar fi trebuit să se facă comparația în vederea stabilirii adevărului a fost permanent ținută departe de orice investigație destinată să risipească nedumeririle. Fără îndoială comportarea nu era întimplătoare în condițiile în care celălalt exemplar fusese dăruit Muzeului Național și devenise astfel accesibil fără nici o greutate.

Dacă erau de bună-credință, datoria îi obliga pe cei care pretindeau a cunoaște adevărul, ca, în 1880, cînd C. A. Rosetti a donat sabia Muzeului Național, să comunice temeiurile pentru care

¹⁸ „Pressa”, Buc., IV, nr. 203, din 20 septembrie 1873, p. 2.

¹⁹ „Columna lui Traian”, Buc., IV, nr. 9, din iulie 1873, p. 173.

²⁰ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 248—249.

²¹ Monitorul Oficial al României, partea neoficială, nr. 120, din 29 mai 1880, p. 3427.

²² C. V. Obedeanu, *Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, VIII, nr. 43—44, mai—august 1929, p. 253. Reia informația cu unele „precizări” de Aurel Metzulescu, *Ciucurele steagului Domnului Tudor Vladimirescu*, în „Buletinul Uniunea ofițerilor de rezervă”, București, XV, nr. 1—2, p. 39.

²³ Înregistrată sub nr. de inventar 1371.

²⁴ C. D. Aricescu, *Despre sabia și sigiliul lui Tudor Vladimirescu*, în „Columna lui Traian”, Buc., IV, nr. 9, iulie 1873, p. 172—173.

se considerau a fi în proprietatea unui obiect de interes național. Au preferat să tacă totuși, tocmai pentru a evita orice complicație demascatoare.

De asemenea, explicația prin care sabia ar fi ajuns în colecția Căcalețeanu este inacceptabilă. Este adevărat că I. Căcalețeanu a fost dintotdeauna și a rămas până la capăt credincios lui Tudor¹⁸. Iar acesta nu va fi ezitat să-și manifeste simpatizările de prețuire, încredințându-i spre păstrare unele documente ale mișcării sau chiar proprii, cum au fost în mod cert steagul mișcării și inelul său. Dar împrejurările critice în care se găsea Tudor nu-i permiteau să se dispenseze de această armă. Și oricum nu putea să se dezarmeze din proprie inițiativă, fără a fi constrins să o facă. De altfel însăși arestarea lui a trebuit să însemne în primul rând dezarmare și să înceapă cu confiscarea acelor mijloace de luptă care l-ar fi putut face temut încă. Iată de ce socotim că Tudor Vladimirescu nu a avut puțin și nici intenția să înmîneze într-o amintire sabia sa șefului artileriei, cum au pretins urmașii acestuia.

De aceea, integrată în contextul realităților momentului, apare logică, firească, cealaltă filieră pe care a urmat-o sabia și prin care a ajuns de la Tudor Vladimirescu la C. A. Rosetti. Interesant că deși ne-a fost transmisă de mereu amintitul aci, C. D. Aricescu¹⁷, el va ignora filiera, din pricina de neînțeles.

Poetul Ion Văcărescu, donatorul neîndoios al săbiei conducătorului mișcării populare de la 1821 către C. A. Rosetti, primise valoroasa armă la întoarcerea din emigrație de la Ioniță Crețescu, în schimbul unei sume de bani pe care o împrumutase acestuia la Brașov. Lui Ioniță Crețescu ea îi fusese dată de căpitanul Iordache Olimpiotul¹⁹, conducător eterist și participant la prinderea lui Tudor.

Acum se întrevede limpede că din cele două căi, ultima este cea mai verosimilă.

Greu de admis este și știrea ridicării așa-zisei săbii a lui Tudor Vladimirescu din proprietatea familiei Căcalețeanu de către comandatura germană din Craiova¹⁹, în timpul vremelniceii ocupații a unei părți din teritoriul românesc între anii 1916—1918. Acreditarea unei asemenea întâmplări reprezintă se pare singura modalitate de a perpetua posterității legenda existenței cîndva a „adevăratareii săbii a lui Tudor”, care, o dată pierdută, nu mai avea cum să fie confruntată sau contestată. Altfel ar fi trebuit scoasă cîndva la lumină și un asemenea lucru era imposibil. Așa însă, trecut în inventarul „sacrificiilor de război”, își păstra mai departe ființa, menținînd permanent echivocul și solicitînd puios de aceea primatul.

Este curios, nu și de neînțeles, că dispariția săbiei avea să fie semnalată foarte tîrziu de C. V. Obedeanu și de către dr. Aurel Metzulescu și nu de cineva din descendenții Căcalețeanilor. Despre vreo înștiințare din partea acestora a autorităților românești după retragerea trupelor germane nici vorbă. Aceiași nedumerire stîrnește faptul că în timp ce sabia lui Tudor era confiscată de inamic ca obiect subversiv, celelalte arme ale subalternului său, iataganul, pistolul și pușca lui I. Căcalețeanu, aflate sub același acoperiș în Craiova, trecute ulterior Muzeului militar din capitala Olteniei²⁰, erau lăsate neatînte la locul lor. Fără a intenționa să minimalizăm în vreun fel arbitrarul și samavolnicile cîtopitorului străin, ne surprinde că nu s-a păstrat bonul de rechiziție al armei, pe care ocupanții îl dădeau de regulă pentru orice rechiziție.

Nici presupunerea că germanii ar fi luat numai sabia lui Tudor pentru valoarea-i istorică deosebită nu este suficient de concludentă, dînd naștere la alte întrebări. Cine i-a înștiințat pe germani de existența armei și de importanța ei istorică și de ce, dacă au ridicat-o dintr-o astfel de pornire, n-au depus-o apoi în custodia unei instituții științifice care s-o valorifice corespunzător?

Fără îndoială că în cumpănirea adevărului nu se poate trece ușor peste declarațiile lui C. A. Rosetti²¹, declarații întărite de seriozitatea și probitatea eminentului om politic. Apropiat evenimentelor, spusele lui inspiră toată încrederea. Probabil aci stă și reținerea sa față de a angaja o discuție cu contestatorii săbiei ce o dețineau.

Se mai pot aduce și alte argumente în sprijinul încheierii că urmașii lui I. Căcalețeanu nu au fost moștenitorii săbiei lui Tudor Vladimirescu, de la care nu se cunoaște decît unicatul predat Muzeului Național la 1880 de către C. A. Rosetti.

Există și în țările noastre practica gravării numelui pe diversele arme ale personalităților de seamă și încă cu mult înainte de începutul veacului 19. Chiar pe unele mai puțin potrivite pentru aceasta. Exemplul țevii de tun de la Petru Cercel (1583—1585) pe care este imprimată stema țării și titulatura domnului este cît se poate de edificator. Că și Tudor a recurs la un obicei tradițional al domnilor din țările române, ce de astă dată depășea poate sensul unei simple obișnuințe, pentru a căpăta o semnificație politică, nu trebuie să ne surprindă, dacă ținem seama de intențiile și dorințele ce-l stăpîneau.

¹⁸ N. Iorga, *Însoareala contemporană asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 232.

¹⁹ C. D. Aricescu, *Istoria revoluției...*, p. 248. Tot el pune în circulație părerea lui Romulus Scriban după care „acea sabie se ă dat-o Aricescu lui Tudor în preajma plecării acestuia peste Olt ca să ridice poporul, dîmpeună cu 4000 de galbeni” (C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 248).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Vezi C. V. Obedeanu, *op. cit.*, p. 253 și dr. Aurel Metzulescu.

²² Dr. Aurel Metzulescu, *Steagul lui Tudor Vladimirescu*, în „Oltenia”, cartea a II-a, nr. 9, 1941, p. 134—138.

²³ „Românul”, Buc., XXIV, din 30—31 mai 1880, p. 1.

Asemănarea izbitoare cu imaginea săbiei de pe pecetea înelării a lui Tudor Vladimirescu, pusă pe un bilet de învoire al pandurului Ion Goșa, din Drăgotești, la 1 septembrie 1810²⁹, constituie o altă mărturie în susținerea noastră. Pecetea îl prezintă pe acesta în picioare, cu sabia ridicată deasupra capului, gata să lovească; teaca așezată de-a lungul șoldului este susținută cu mina stângă. Asemănarea dintre sabia conturată pe pecete — reprezentată stilizată — și cea păstrată astăzi apare clară, edificatoare, prima fiind reprezentarea la scară redusă a celei de-a doua.

Se înșela C. D. Aricescu, ca de altfel și acel corespondent din Craiova, când considerau că Tudor Vladimirescu iscălise „*simpleu cu numele său de botez*”³⁰. Astăzi este un lucru indecizabil cunoscut că pe numeroase acte el și-a pus semnătura completă, la numele de botez alături și pe cel de familie³¹. Mai mult, în Oltenia pînă de curînd se știa, transmis din generație în generație, că de la Tudor se mai găsea și o pușcă pe care „*era scris în întregime numele: Tudor Vladimirescu*”³².

O dată sfîrșită trecerea în revistă a argumentelor esențiale privitoare la autenticitatea săbiei din proprietatea lui C. A. Rosetti, singura armă certă a lui Tudor păstrată, redăm mai jos o recentă descriere a acesteia. Ni se pare utilă pentru a avea la îndemînă spre comparație și apreciere o cît mai fidelă redare a aspectului general și a detaliilor săbiei, denaturate după vechile prezentări.

Sabia „... este de tip oriental. Are lamă curbă cu un tăiș și inscripție în limba turcă, indescifrabilă, cu anul hegirei 1175 (1761—1762), într-un medalion alături de o invocatie în limba arabă și o tura, care după floarea grevată în dreapta ei, pare a fi a sultanului Mahmud al II-lea (1808—1839). De asemenea pe lamă mai este gravată o stea cu șase colțuri pe care scrie: *Maşallah O! Alah*.”

La aceste inscripții se adaugă una mai tîrzie de-a lungul lamei cu litere chirilice: *Θ. БАДІАМ*, adică T(tudor) Vladim(irescu).

Literele chirilice sînt încadrate pe partea stîngă de o cruce și pe partea dreaptă de vulturul Țării Românești cu capul în profil stînga, avînd în cioc crucea și aripile deschise, alternînd cu ornamente aurite, încrustate... teaca de lemn este îmbrăcată pe ambele fețe cu plăci argintate, bogat ornate... Plăcile sînt despărțite de două aplici... și susțin pe două inele un șnur roșu împletit, terminat cu două sfere metalice”³³.

Faptul că era o sabie de proveniență turcească, la care se pare Tudor ținea foarte mult — o avea cel puțin din anul 1810 cînd o găsim imprimată pe pecetea sa — ne îndreptățește să credem că reprezenta un trofeu prețios, cîștigat probabil într-una din luptele războiului ruso-turc din 1806—1812 la care a luat parte și pentru care țarul îl decorase cu ordinul Sf. Vladimir și-i dăruise un inel cu inițialele sale.

Prezența vulturului — a stemei țării ca atare — alături de numele și prenumele posesorului, așezate pe lama săbiei indiferent cînd, însă neapărat după declanșarea mișcării, se încadrează printre dovezile peremptorii ale veleităților de domnie ale lui Tudor Vladimirescu. Pentru că dacă aceeași acvilă — simbol al țării — pusă și pe pinza steagului mișcării revoluționare din 1821 semnifica aspirațiile naționale ale mișcării în ansamblul ei, prezența ei asociată cu numele lui Tudor pe sabie căpăta deja un sens preciz, sens care în condițiile de atunci nu poate fi altfel interpretat decît ca izvorînd din dorința ocupării scaunului țării. Iar sabia cu însemnele de pe ea reprezintă una din concretizările acestei năzuințe, divers manifestată³⁴. Există, dealtminteri, numeroase informații furnizate de sursele contemporane că Tudor Vladimirescu s-a declarat domn al Țării Românești în tabăra de la Cotroceni.

RÉSUMÉ

Dans la première partie de son article, l'auteur démontre qu'il existe un seul sabre, et non pas deux comme on le croyait jusqu'à récemment, ayant appartenu à Tudor Vladimirescu, le chef du mouvement révolutionnaire de 1821. Ce sabre a été offert par C. A. Rosetti au Musée National en 1871. Il le détenait lui-même de lordace l'Olympiote. Ce sabre se trouve actuellement déposé dans les collections du Musée Militaire Central. L'auteur apporte des arguments à l'appui de l'affirmation que l'autre sabre, qui revendiquait la famille Căcălățeanu, détentrice, d'ailleurs, de plusieurs autres trophées ayant appartenu au mouvement de 1821 et à son chef, n'avait en fait jamais existé. Pour masquer cette vérité on avait lancé l'affirmation que ce second sabre avait été perdu pendant la première guerre mondiale.

Sur la base des enseignes que porte la lame du sabre qui a été conservé — les armoiries du pays à côté du nom de son possesseur — une pratique que l'on rencontre seulement en ce qui concerne les princes régnants, l'auteur considère que cela indique éloquentement les intentions de Tudor Vladimirescu de devenir prince régnant. Ce témoignage vient s'ajouter aux autres sources narratives qui parlent de cette même intention.

²⁹ Vezi Emil Vrtoșu, *Mărturia noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, p. VIII—IX și D. Bodin, *Însemnări cu privire la Tudor Vladimirescu în războiul ruso-turc din 1806—1812*, în „Revista istorică română”, MCMXXXVIII, vol. III, p. 235—238.

³⁰ C. D. Aricescu, *Încă sabia lui Tudor Vladimirescu*, în „Columna lui Traian”, Buc., III, nr. 9, din 28 februarie 1872, p. 70. ³¹ Se găesc adunate în *Documente privind istoria României, Rîscoala din 1821, Documente interne*, vol. I și II, Buc., 1959.

³² Em. Vrtoșu, *op. cit.*, p. 11.

³³ H. D. Strani, Cristian Vlădescu și Carol König, *Arme turcești din secolul XIV—XIX la Muzeul Militar Central*, p. 11—13, comunicare ținută la a III-a sesiune a muzeelor, din decembrie 1966.

³⁴ Celelalte forme de manifestare sînt comentate pe larg de Andrei Oțetea în *Tudor Vladimirescu și mișcarea 1821 în Țările Românești, 1821—1822*, Buc., 1945, p. 263 și următoarele.